

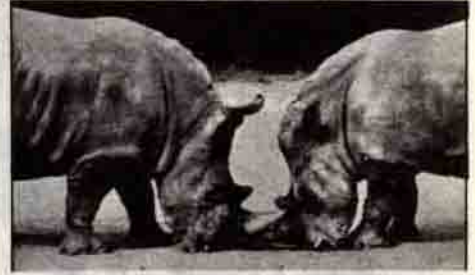
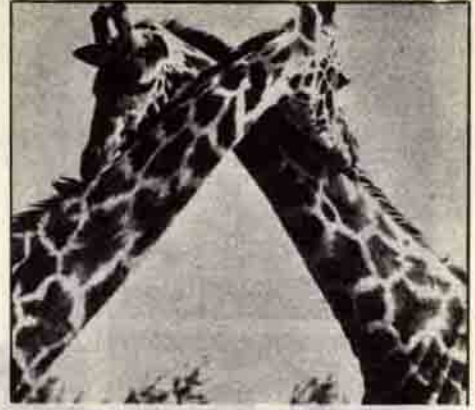

EVCIL HAYVANLARDA DEĞİŞİK CİNSEL DAVRANIŞLAR

Doç. Dr. Erol ALAÇAM
A. Ü. Veteriner Fakültesi
Doğum B. ve Jinekoloji Kürsüsü

İnsanlar ile bazı yaban hayvanı türlerinin, karşılıklı dayanışma amacıyla, toplu yaşama içgüdülerinin gereksinimi sonucu evcilleştirme olgusu ortaya çıkmıştır. Evcilleştirme sonucunda da hayvanlarda morfolojik, fizyolojik ve psikolojik bazı değişiklikler oluşmuştur. Bu arada evcil hayvanların cinsel fizyoloji ve psikolojisinde de yabani olan atalarına kıyasla önemli farklılıklar başgöstermiştir. Yabani hayvanlarda erkeğin dişiyi arayıp bulması, onunla flört etmesi ve çoğu zaman dişiyi elde etmek için uzun uğraşılara girmesi, bunun yanısıra yaşam koşullarının ağırlığı cinsel istekler üzerinde büyük stresler oluşturmakta ve bu tip hayvanlar senenin ancak çok kısa bir süresinde, üreme işlevlerini yerine getirmek için çiftleşmeye hazır bir hale geçebilmektedirler. Oysa evcil hayvanlarda çiftleşme işlemlerinin insanlar tarafından ayarlanıp yönetilmesi, uygun besleme ve bakım koşulları,

Yukarıda solda ilk fotoğrafta seviştikten sonra aynı taktikta boyunlarını sallayan iki kuğu kuşu görüyoruz. Ondan sonraki fotoğraflarda iki zürafa, iki bataklik kunduzu, iki gergedan, iki beyaz ayı ve iki yün boyunlu laylek görülmektedir. Hepsinin sevişmeden önceki düşmanca davranışları yerine şimdi dostça sevgi geçmiş bulunmaktadır.

Penguanlar bitip tükenmez bir "nezakette" birbirinin önünde eğilirler. Bu alışkanlık çiftleşmeyi hızlandırır ve kuvvetlendirir.

Bir dişi su yılanı iki erkek yılanla doğrudan doğruya kenetlenmiştir. Bu çiftleşmeden aldığı tohumla bu dişi yılan beş yıl süreyle yeni yumurtalarla dünyaya yeni yavrular getirmektedir.

hayvanları cinsel yönden daha etkin hale getirmekte ve cinsel istekler daha düzgün ve sık olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, kurt, çakal, tilki gibi et yiyici yaban hayvanlarında dişi senede bir defa erkeği kabul edecek duruma geçerken (östrüs-kızgınlık dönemi), bu türün evcilleştirilmiş örnekleri olan köpek ve kedilerde uygun koşullarda senenin hemen her mevsiminde çiftleşme isteği görülebilmektedir.

Östrüs-kızgınlık dönemi ve evcil hayvanların cinsel yaşamındaki yeri :

Östrüs, dişi hayvanların erkeğe yanaştıkları, onunla ilgilendikleri, çiftleşme için izin verdikleri bir dönemdir. Evcil dişi hayvanlar da, insanlar gibi, belirli aralıklarla yinelenen östral sikluslar gösterirler. Örneğin bir siklus insanda ortalama 28 gün sürerken, ineklerde 21 gün, kısıraklarda 22 gün, domuzlarda ise 21 gün olarak belirlenmiştir. Hayvanlar gebe kalmadıkça veya üreme sistemlerinde hastalıkla ilgili özel bir durum şekillenmedikçe bu dönemler birbiri ardısıra yinelenirler. Koyun, kedi, köpek gibi bazı türlerde bu sikluslar arasında uzunca bir cinsel dinlenme dönemi yer alır. Koyunlar sonbaharda çiftleşme sezonunda, kısıraklar ise ilkbahar aylarında düzgün sikluslar göstermeye başlarlar. Kış ayları ise genellikle gebelik veya cinsel dinlenme şeklinde geçer. Kedi ve köpeklerde ise dinlenme dönemi bazı koşullarda 3 ay kadar sürebilmektedir.

Evcil hayvanlar siklusun özellikle östrüs denilen evresinde, yumurtalıklarında gelişen Graaf follikülünün içerdigi östrojenik hormonun etkisiyle, değişik cinsel fizyolojik ve psikolojik belirtiler gösterirler. Östrüs dışında erkeğe ilgi göstermeyen dişi bu evrede erkeği arar, onun hırpalamalarına ve çiftleşme isteğine karşı koymaz. Bu cinsel istek bazı türlerde normal sayılabilecek sınırlar içinde kalırken bazı hayvan türlerinde çok aşırı bir düzeye ulaşır. Östrüsteki bir hayvanın hırçınlaşması, yemeden içmeden kesilmesi, bazı özel akıntı ve kokular salgılaması doğaldır. Mandaların bu dönemdeki davranışları ilginçtir. Erkek manda bulabilmek için uzun süre ahırdan kaçan ve uzak köylere gidip çiftleştikten sonra geri dönen, hatta adalardan denize girerek çok uzun mesafelere kadar yüzen ve karada çiftleştikten sonra tekrar dönen mandalara oldukça sık rastlanmaktadır.

Evcil hayvanlardan ineklerde de östrüs belirtileri oldukça belirgindir. Bu dönemde hayvan hırçın ve huzursuzdur. Böğürmelerle boğayı çağırır. Ahırdaki bağı ise diğer hayvanlar yatıp dinlenirken o ısrarla ayakta durur (standing reflex). Eğer merada serbest ise sağa sola koşar ve

diğer ineklerin üzerine sıçrar (homoseksüel eyilim). Koyun ve keçilerde değişiklikler o kadar belirgin değildir. Östrüsteki koyunlar koçu arayıp, yaklaşırlar ve onu izlerler. Koçun kendilerini aşmasına izin verirler. Keçiler bu dönemde sık sık melerler.

Kısıraklarda östrüs belirtileri oldukça şiddetlidir. Sık sık işeme vaziyeti alıp az miktarda fıskırma biçiminde işerler. Vulva dudaklarını açıp kapayarak, kanla dolarak kızarmış ve büyümüş olan klitorislerini dışarı çıkartırlar. Östrüsteki kısırak aygır ile bir araya getirildiğinde hemen işer ve kuyruğunu kaldırarak yan tarafa alır. Böylece adeta birleşmek için erkeği davet eder.

Köpek ve kedilerde yeme içme azalır. Tüyleri karışık ve bakımsız bir görünüme alır. Dişi köpek koşup sıçramayı ve oynamayı sever. Vulva dudaklarından bol ve kanlı bir akıntı gelir. Bu akıntının kokusu erkek köpekleri çok etkiler ve uzak mesafelerden dişinin yanına çeker. Kediler ise daha çok ağaç, duvar üstlerine ve damlara çıkarak devamlı miyavlarlar. Birçok erkek kedi ile flört ederler ve çiftleşme sırasında da önemli ölçüde hırpalanıp yaralanabilirler.

Dişi domuzların östrüs dönemlerinde çıkar-dıkları sesler çok karakteristiktir. Çirkin olan sesleri bu evrede adeta güzelleşir. Okşanmaktan ve bel bölgelerine dokunulmasından hoşlanırlar. Oysa östrüste olmayan domuzlar bu dokunmalardan hiç hoşlanmazlar. Ağızlarından köpüklü bir salya akar ve diğer domuzların üzerine sıçrarlar. Banda alınmış erkek domuz sesini birçok dişi domuzun bulunduğu ahırdaki çalarak bu sese ilgi duyan dişilerin östrüste oldukları kolayca saptanabilir.

Develerde östrüs çoğunlukla erkeklerde görülür. Bu evrede erkek develerin yumuşak damakları şişer ve kızıl renkli bir kese şeklinde ağızlarından dışarıya sarkar. Bunun yanısıra ağızlarından bol salya salgılanır ve sık sık bağırırlar. Dişi devenin çiftleşme isteği erkeğe yanaşır ona sürtünmesi ve önünde çökerek birleşme (kopulasyon) için uygun bir konum almasıyla anlaşılır.

Cinsel işlevler, merkezi sinir sisteminin özel bir çalışma ürünüdür ve erkeklerde üreme bezlerinin olgunluğu, dişilerde Graaf follikülünün büyümesi ve içerdigi östrojenik hormonun artması ve ayrıca duyma, işitme, koku alma gibi duyuşsal uyarılar cinsel isteği uyarırlar. Hayvanlar bu olguları iyi algırlarlar. Yaptıkları hareketleri belki tam olarak koordine edemezler, ama amaçlarına uygundur ve içgüdüsel olarak devam ederler. Ahırdaki bağı duran bir aygır veya boğa kendi türüne ait bir dişiyi görmeden de cinsel uyarım durumunda olabildiği gibi, dışarıda sakin

olarak çalışan bir aygır kısrakı görerak, kokusunu olarak veya kulağıyla algılayarak cinsel istek gösterebilir.

Evcil hayvanlarda çiftleşme işinin belirli bir plana uygun olarak insanlar tarafından ayarlandığından ve hayvana cinsel yönden sadece algılama ve çiftleşme işlevlerinin kalması nedeniyle cinsel yaşamın yabaniilere kıyasla daha düzgün ve verimli olduğunu yukarıda belirtmiştik. Ancak bazı erkek hayvanlar bazı dişileri özellikle isterlerken bazılarına karşı cinsel istek göstermezler. Aygırlar çoğunlukla yağız kısraklardan pek hoşlanmazlar. Bir kısım aygırlar virjin (bakire) kısrakları, bir kısmı da emzikli olanları pek sevmezler. Aynı durum sığırlarda da görülmüştür. Bazı kırmızı alaca boğalar siyah beyaz alaca inekleri isteksiz aştıkları halde kırmızı alacalarla isteyerek çiftleşirler.

Cebeliğin de cinsel istek üzerinde önemli etkileri vardır. Gebe olan bir dişi hayvan asla çiftleşmeye izin vermediği gibi çoğu erkek hayvanda mecbur olmadıkça gebe dişileri aşmazlar.

Anormal cinsel davranışlar

Hayvanlarda görülen bu tip cinsel istekler evcilleştirmenin doğal bir sonucudur. Böyle hayvanlarda çoğunlukla doğuştan gelen veya sonradan oluşan patolojik bir bozukluk yoktur. Evcil hayvanlara uygulanan bakım koşulları ve cinsel isteklerinin normal olarak giderilememesi sonucu anormal cinsel davranışlar ortaya çıkmaktadır.

Onanisme - Kendi kendine cinsel isteklerini giderme

Onanisme bütün evcil hayvanların çoğunlukla erkeklerinde görülür. Ençok genç hayvanlarda rastlanmakla beraber, çiftleştirilmeyen veya çiftleşemeyen yaşlı hayvanlar da kendi kendilerini tatmin edebilirler.

Bazı boğalar ineği aşacaklarına, ona yaklaşırlar biraz oynayıp heyecanlandıktan sonra aşmadan, onanı yaparak spermalarını akıtırlar. Boğaların bağlı buldukları bölmelerde, prepusyumlarındaki kaslardan yararlanarak, ya da cinsel organlarını dilleri ile yalayarak sperma akıtmaları oldukça sık görülmektedir. Aygırlar penislerini karın altına vurarak ya da ahır bölmelerinin kenarlarına sürterek onanı yaparlar.

Ineklerin kendi memelerini veya komşu ineklerin memelerini emmeleri ve bundan özel bir zevk duyarak alışkanlık haline getirmeleri sık rastlanan olgulardandır.

Köpeklerde de kendi kendini tatmin olgusu

görülür. Üreme organlarını yalayarak, sahiplerinin yatak ve yastıklarına, giysilerine, kol ve bacak gibi azalarına sürtünerek onanı yapan köpekler bilinmektedir.

Homoseksualite

Özellikle birçok erkek hayvanın bir arada bulundurulması ve bunların düzgün olarak aşım işinde kullanılmamaları sonucu homoseksüel eğilimler baş gösterir. Boğaların merada iken birbirlerinin üzerine atlamaları sonucu çok defa cinsel organları yaralanıp, kırılabilir. Suni tohumlama istasyonlarında kullanılan bazı boğalar, alışkanlık sonucu, ahır arkadaşları olan boğalara karşı cinsel istek gösterip onları aşmaya çalıştıkları halde herhangi bir ineğe karşı cinsel istek göstermezler. Bu durum koşullara uygun alışkanlık sonucu şekillenen bir homoseksüalite örneğidir. Yine östrüs evresindeki bir inegin diğer ineklerin üzerine sıçraması, hormonal dürtü ile olmakla beraber, homoseksüel bir eğilimdir. Hayvanlarda görülen homoseksüalite çoğunlukla geçicidir ve dişilerle bir arada yaşadıkları takdirde bu huylarını bırakırlar.

Bu arada insanların alıştırmaları sonucu, hayvanlarla insanlar arasında olagelen anormal cinsel ilişkiler çok eski çağlardan beri süregelmektedir. Burada hayvanın tutumu sadece içgüdüsel olarak bir uyum sağlamaktan ibarettir.

Heteroseksualite

Bazı erkek hayvanlar başka türden dişilere karşı cinsel istek gösterirler. Koçların dişi keçileri, tekelerin koyunları istekle aştıkları bilinmektedir. Bazı kazların ördeklerle, boğaların kısraklarla çiftleştikleri bildirilmiştir.

Hayvanlarda sadizm örnekleri de görülebilir. Aşırı cinsel isteğe ya da kötü huya bağlı olarak flört döneminde veya çiftleşme sırasında erkeğin dişiyi ısırması, boynuzlaması yahut dişinin erkeği tepmesi, çiftlemesi oldukça sık görülen olgulardır. Bazı iri yapılı köpekler kendilerinden çok ufak olan dişi köpeklerle zorla çiftleşmekten ayrı bir zevk duymaktadırlar.

Evcil hayvanlarda akrabalık kavramı fazla gelişmemiştir. Bunu anormal bir davranış olarak değil de, bir yetiştirme düzeni sonucu olarak kabul etmeliyiz. Ana ile yavrusu arasındaki duygusal bağ, yavrunun büyümesi ve bu arada ananın diğer bir yavru yapmasıyla çok zayıflar. Özellikle süt ve et verimi için beslenen hayvanların bulunduğu yetiştirmelerde birden fazla erkek hayvanın beslenmesi parasal yönden bir yük-olacağından boğa olarak kullanılan erkek

yavru gerektiğinde annesi ile, daha sonrada kızı ve torunu ile de doğal olarak çiftleşebilmektedir. Bu duruma evlerde beslenen kedi ve köpeklerde de rastlanabilir.

Bir kısım erkek hayvanlarda cinsel istek çok şiddetli olabilir. Bunun sebebi ya bol ve kuvvetli gıda, ya da hayvanın cinsel olgunluğuna rağmen çiftleşme işlerinde kullanılmamasıdır. Bu durum ilkel ırkların genç ve zayıf erkeklerinde de rastlanabilir. Bir testisi karın boşluğuna çekilmiş (cryptorchidism) bazı aygırlarda cinsel istekler o kadar güçlüdür ki bunların yanına yaklaşmak ya da dişi ile bir araya getirmek çok tehlikeli, bazı durumlarda olanaksızdır.

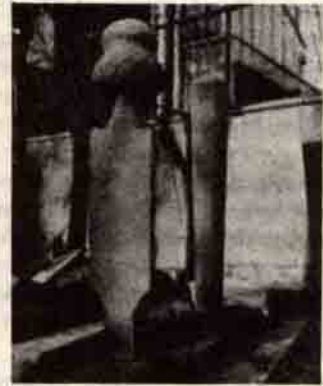
- (1) ANTELYES, J. (1967) : Objectinable behaviour in pet animals. Vet. Med. /S.A.C., 62, 661-665.
- (2) ANTELYES, J. (1971) : Masturbation in household pets. Mod. Vet. Prac., 52,6, 53-55.
- (3) BATU, S. (1959) : Umumi Zootečni. A. Ü. Veteriner Fak. Yayınları: 18, Ankara, 543.
- (4) ERK, H., M. DOĞANELİ, C. AKKAYAN (1972) : Veteriner Doğum Bilgisi (Obstetrik) ve Jinekoloji, Ankara, 650.
- (5) MILLER, D. (1968) : Canine behaviour. Mod. Vet. Prec., 63, 55-58.

Bilim ve Kültür Tarihimizin Nişan Taşları :

BASMACI İBRAHİM MÜTEFERRİKA

(Kolozvar 1674-1745 İstanbul)

Halil İbrahim GÖKTÜRK

TÜRKİYE'DE İLK BASIMEVİNİN SERÜVENİ

Bugün kitapsız, matbaasız, yayınsız, bilim ve kültürden söz etmek ne denli saçmalık oluyor ya... Oysa dün, tâ ikibuçuk yüzyıl öncesi, bu toprağın üstü nasıldı acaba?

Her devrimde ilk bayrağı, her çığırda ilk izi açanlar kimler olur? Elbette yiğitler, kahramanlar... Dün'ü anlayamayanların başında, dün'e bugünkü gözle bakarak yorum yürütenler gelir. Hele biz kendi koşulları altındaki DÜN'e bir bakalım : Koca Reşid Paşa'nın, "Hattı Hümayun"-la "Tanzimat Fermanı" nı okumak üzere Gülhane Parkında beklendiği günü... O sabah, çoluk çocuğuyla hellalaşarak evinden nasıl çıktığını kim bilebilir ki? Yine Osmanlı ülkesinde Birinci Meşrutiyet Anayasasını ilân edenler var. O yoldan yaşamlarını tehlikeye atarak Mithat Paşalar geçer... Öteki niceleri gibi... Karşılıksız millet hizmetini yaşamlarıyla öderler. Toplumlar da bağınazlık ve küflü gelenekler yenilikleri, çağın getirdiklerini yadırgar. Nice kanlar, terler dökülür, acılar çekilir? Örneğin böyle bir ortamda yüzyıllar sonra ilk matbaayı kurmak sıradan bir babayiğit harcı mı sayılmalı? Kimi bir harf devrimiyle tüm bir ulusun tarihsel okumasına yön

değiştirir. Acaba bugün kim kendini bu denli güçlü bulabiliyor?

Hani şöyle bir oranlama nereden kalkıp nereye geldiğimizi açıkça belirtmez mi? Türkiye'de Müteferrika matbaasının açılışından harf devrimine değin geçen ikiyüz yılda 20.000 kadar eski yazı kitap basılabilmiş (1929). Oysa harf devriminden sonraki ilk on yılda yeni Türk harfleriyle yalnız 16 bin kitap basılmıştır. Şimdi gelelim bizdeki ilk basılı kitabın başından geçenlere :

Erdel'li Bir Papaz : Bir Müteferrika

Çocukluğu ve ilk gençlik yılları bilinmiyor. Bilinen bir avuç bilgiyi de başka hiçbir kaynak pekiştirmemektedir. Acaba İbrahim kendini hiç anlatmadı mı? ya da yazdığı biyografisi hangi yitkilere karıştı?

Türklerin Viyana'yı ikinci kez kuşatmalarından daha dokuz, on yıl önceleri... Macar kökenli gencin yaşam şeridi yer yer sislere, bulutlara karışıyor. Asıl adı bilinmeyen İbrahim Erdel'in